

Vertrouwenspersonen op de kerkvloer

'God heeft ons niet een geest van lafhartigheid gegeven, maar een geest van kracht, liefde en bezonnenheid'

Met deze tekst uit 2 Timoteüs 1 vers 7 en 8 sluit ik de training die ik aan vertrouwenspersonen geef af. Hiermee bemoedig ik de vertrouwenspersonen. "Dit is precies wat je nodig hebt" laat ik ze weten "en wat je dus ook zult ontvangen als je erom bidt." Want het vraagt moed, lef en liefde van een vertrouwenspersoon op de kerkvloer.

Uit de praktijk I

Irene* heeft niet lang na hoeven denken over de vraag of ze vertrouwenspersoon van de gemeente wil worden. Ze is blij dat deze functie in de gemeente gekomen is en wil zich hier graag voor inzetten. Maar nu ze door Carla* is benaderd ervaart ze dat het inderdaad pittig kan zijn. Hoe ga ik om met geheimhouding, privacy, onveilige situaties, juridische consequenties? Toch gaat ze ervoor en zal ze er voor Carla zijn.

Slachtoffers hebben een veilige omgeving nodig waarin zij hun verhaal kunnen vertellen.

Carla heeft een kwetsbaar verhaal met haar gedeeld: Carla heeft een moeilijke scheiding achter de rug. Ze krijgt in haar nieuwe gemeente pastorale zorg van haar wijkouderling. Ze heeft hem nodig om haar leven weer op de rails te krijgen. Tegelijk voelt ze zich belast door zijn verhalen

over zijn eigen relatieproblemen. Steeds vaker komt hij onverwacht langs en wordt er bij het afscheid gezoend.

Over de grens

Met het bespreken van de eigen relatieproblemen gaat de ambtsdrager over de grens van zijn / haar professionele houding als ambtsdrager. Hij belast zijn pastorant met zijn problemen. De ambtsdrager heeft zelf hulp nodig om uit zijn relatieproblemen te komen.

De kerkenraad is verantwoordelijk voor de veiligheid in de gemeente.

Een ambtsdrager moet zijn eigen grenzen kennen. Dan is hij in staat de juiste balans te bewaren tussen afstand en nabijheid. Met zonen overschrijdt hij de grens van alles wat binnen een pastorale relatie past. De pastor dient zich te realiseren dat hij in zijn functie een meermachtige positie heeft. Hij is in deze functie te allen tijde verantwoordelijk voor het zuiver houden van de relatie.

Geheimhouding

Carla, uit bovengenoemde casus, heeft gelukkig de moed gevonden om over deze situatie te spreken. Ze durft in vertrouwen haar twijfels en zorgen met Irene te delen. Ze is onzeker, mag ze dit wel doen, achter de rug van de ambtsdrager? Hij doet toch ook zoveel goede dingen... Moet ze het niet zelf of samen met hem oplossen? Daar heeft ze al nachten van wakker gelegen, moed gekregen om hem aan te spreken, maar bij zijn binnenkomst nog nooit de woorden gevonden. Zodra hij voor haar stond, zonk de moed haar in de schoenen. Met als gevolg gevoelens van schuld, schaamte, angst en nog meer tobben. Ze komt er alleen niet meer uit.

Met het verhaal van Carla heeft Irene informatie over het handelen van de ambtsdrager die belastend voor hem kan zijn. Mogelijk zijn er consequenties verbonden aan zijn gedrag. Aangezien het werk van de ambtsdrager valt onder de verantwoordelijkheid van de kerkenraad, is de kerkenraad ook degene die hierin moet handelen. Carla heeft haar echter om raad en advies gevraagd, niet om in dit stadium al te gaan handelen. Irene is gehouden aan de belofte van geheimhouding. Ze reageert heel adequaat als ze zegt: "Dank je wel voor je vertrouwen, ik zal er goed mee omgaan. Wat kan ik voor je doen?" Irene mag hierover pas in gesprek gaan als Carla hieraan toe is. Als vertrouwenspersoon dient zij zich te houden aan de privacyregels. Uitzonderingen zijn er alleen als er factoren spelen zoals levensgevaar of misbruik van minderjarigen. Deze periode kan zwaar zijn voor Irene. Maar ze weet, na het volgen van de training van vertrouwenspersonen, hoe belangrijk het is om het slachtoffer ruimte te geven om klaar te zijn voor eventuele vervolgstappen. Irene neemt voor advies contact op met de vertrouwenspersoon van het Meldpunt Misbruik.

Meldpunt Misbruik

Bij het Meldpunt Misbruik kan iedereen die behoefte heeft aan advies of ondersteuning terecht. Ook vertrouwenspersonen kunnen hier terecht voor (anoniem) advies bij situaties die zij op de kerkvloer tegen komen. Voor Irene is het goed om haar aanpak bevestigd te zien: Slachtoffers hebben een veilige omgeving nodig waarin zij hun verhaal kunnen vertellen. Ze hebben vaak tijd nodig en zicht op de vervolgstappen, mochten zij een melding doen of een klacht indienen. Dit kan voor de omgeving een lastige tijd zijn. De omgeving wil meestal in de 5^e versnelling aan de slag en meteen aanpakken. De vertrouwenspersoon kan het slachtoffer helpen de tijd te nemen die zij / hij nodig heeft. Een grote angst voor slachtoffers is dat zij niet geloofd worden. Zij kunnen zich machteloos voelen tegenover de meermachtigen. Vaak zijn slachtoffers in een kwetsbare periode in hun leven en zijn zij in een (pastorale) afhankelijkheidsrelatie terecht gekomen. Zo kunnen misbruiksituaties langer voortbestaan, omdat het slachtoffer de pleger nodig heeft.

Het Meldpunt Misbruik adviseert vertrouwenspersonen bij de begeleiding van slachtoffers. Een slachtoffer heeft, in grote lijnen, keus uit een aantal vervolgstappen: het slachtoffer wil het verhaal kwijt en het daarbij laten, het slachtoffer wil een melding doen bij de kerkenraad van de pleger, het slachtoffer wil een klacht indienen bij de klachtencommissie of aangifte doen bij de politie. Het is aan de vertrouwenspersoon het slachtoffer te begeleiden bij het maken van een keus.

De kerkenraad

Een melding aan de kerkenraad kan niet achter blijven. Carla uit bovengenoemde casus is daar na een aantal gesprekken met vertrouwenspersoon Irene wel uit. Ze kan de ouderling met zijn grensoverschrijdend gedrag niet meer ontmoeten. Er zal iets moeten gebeuren. En, hoewel ze er enorm tegenop ziet, besluit ze om samen met de vertrouwenspersoon, iemand van de kerkenraad te informeren. De predikant is de persoon waar Carla het meeste vertrouwen in heeft. Hij wordt uitgenodigd voor een gesprek met Carla en Irene.

Als je ergens veilig zou moeten zijn, dan toch wel in de kerk!

Nu de predikant op de hoogte is, zal hij ook adequaat moeten handelen volgens het 'Protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met seksueel misbruik in kerkelijke relaties'. In dit protocol vindt hij de stappen die door hem en door de kerkenraad gezet moeten worden.

Communicatie

Hier gaat het vaak mis. Er wordt meestal veel gesproken over maar te weinig met de direct betrokkenen. Het slachtoffer weet zo niet waar het verhaal blijft en wie hiervan op de hoogte is. En wat wordt er allemaal over haar verteld? Slachtoffers voelen zich in zo'n situatie extra kwetsbaar. De kerkenraadsleden die van de situatie op de hoogte zijn, zijn meestal vooral gefocust op de consequenties voor de gemeente, de ambtsdrager, de kerkenraad. Zij gaan zo op in het proces dat zij verzuimen procesinformatie met de direct betrokkenen te delen. Ze verliezen het belang van zorgvuldige, regelmatige communicatie met

direct betrokkenen uit het oog. Het risico is groot dat alle partijen uit elkaar groeien, met misverstanden, wantrouwen en nieuwe conflicten tot gevolg.

Vaak is het Meldpunt Misbruik of de vertrouwenspersoon degene die de kerkenraad wijst op het belang van het inschakelen van een gemeentebegeleider.

Gemeentebegeleider

Als seksueel misbruik door een kerkelijk functionaris bekend wordt, komt een gemeente meestal in een bijzonder complexe situatie terecht. Het Meldpunt adviseert vaak al bij een eerste contact met een kerkelijke gemeente om zo spoedig mogelijk een gemeentebegeleider aan te trekken. Wanneer dat ook gebeurt dan is de gemeentebegeleider er snel bij om te helpen de zaken te ordenen en in regie te brengen. De gemeentebegeleider begeleidt het communicatieproces, verstrekt informatie en geeft advies hoe te handelen.

Vertrouwenspersoon

De vertrouwenspersoon heeft ook nu een belangrijke rol. Zij kan het slachtoffer begeleiden en aanwezig zijn bij gesprekken die de kerkenraad met het slachtoffer wil voeren. De vertrouwenspersoon doet niet aan waarheidsvinding. Zij beperkt zich tot de begeleiding van één persoon namelijk het slachtoffer. Zij gaat ook niet in gesprek met de aangeklaagde ambtsdrager. Dit kan voor de kerkenraad lastig zijn en gevoelsmatig ingaan tegen christelijke omgangsregels. Echter: de vertrouwenspersoon mag het vertrouwen van het slachtoffer niet kwijt raken. Dit zou makkelijk kunnen gebeuren als de vertrouwenspersoon in gesprek gaat met de aangeklaagde.

De vertrouwenspersoon heeft een onafhankelijke positie. Tegelijk opereert zij nooit los van de kerkenraad. De kerkenraad heeft de vertrouwenspersoon aangesteld. Zeker in deze fase heeft de vertrouwenspersoon het volle vertrouwen van de kerkenraad nodig.

Op de kerkvloer

Een situatie van grensoverschrijdend gedrag hoeft niet altijd gecommuniceerd te worden met

de hele gemeente. Veel hangt af van de aard, de ernst en de omvang van het misbruik. Kan de situatie klein gehouden worden en komt dat overeen met de wens van het slachtoffer, dan kan de communicatie zich beperken tot de mensen die hierbij betrokken zijn. Echter, geruchten kunnen snel gaan en hardnekkig blijken. Het is beter om geruchtvorming te voorkomen en breed te communiceren.

Op de kerkvloer vormen de omstanders zich makkelijk een mening over de situatie. Vanuit de eigen beleving, vanuit angst, onzekerheid, ongemak heeft de omgeving vaak behoefte de situatie te 'labelen'. Makkelijk wordt een zondebok aangewezen, zodat het leven weer overzichtelijk lijkt. Het slachtoffer kan de schuld krijgen (ze heeft hem verleid, ze had hem de deur moeten wijzen), de vertrouwenspersoon kan verweten worden de zaak 'opgeblazen' te hebben, de kerkenraad kan het verwijt krijgen onzorgvuldig te hebben gehandeld.

De vertrouwenspersoon heeft een onafhankelijke positie. Tegelijk opereert hij/zij nooit los van de kerkenraad.

Partijvorming is niet altijd te voorkomen. Wel helpt het om als kerkenraad een helder standpunt in te nemen. Communiceer dat de kerk een veilige plaats moet zijn. Er is geen ruimte voor seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag.

Blijf als kerkenraad achter de vertrouwenspersoon en het slachtoffer staan. Zij verdienen de 'rugdekking' van de kerkenraad.

Voorkomen is beter

De kerkenraad is verantwoordelijk voor de veiligheid in de gemeente. In het geval een slachtoffer een klacht indient, wordt de kerkenraad daar schriftelijk van op de hoogte gebracht. Ook ontvangt de kerkenraad het verslag van de klachtencommissie met aanbevelingen voor de kerkenraad hoe zij heeft te handelen.

Die verantwoordelijkheid kan zwaar wegen en je hebt misschien de neiging om het onderwerp maar wat uit de weg te gaan. 'Wegkijken' of 'Komt-

Aan de slag

Het onderwerp seksueel misbruik in kerkelijke relaties vormt niet vaak een terugkerend item op de agenda. Toch is het goed hierover met elkaar regelmatig in gesprek te gaan. Met behulp van een casus bijvoorbeeld. Nodig de vertrouwenspersoon/personen uit je gemeente hierbij uit en bespreek met elkaar de volgende casus:

Casus | GertJan

GertJan is een 19-jarige betrokken jongere van jouw gemeente. Jij merkt op dat hij sinds een aantal weken niet meer in de kerk komt en nauwelijks reageert op mails die je hem stuurt. Je besluit om contact met GertJan op te nemen. Tijdens jullie gesprek vertelt hij dat hij een aantal weken geleden door jongerenwerker Sandra op de terugweg van een kerkelijke meeting is betast. Na het tanken had ze de auto stilgezet en hem gevraagd hoe dat nou komt dat zo'n mooie jongen geen meisje heeft. Ze vroeg door naar zijn intieme seksuele leven / identiteit en betastte hem. Hij loopt hier al die weken al vol schaamte mee rond. Hij komt niet meer in de kerk, vermijdt de buurt waar Sandra woont. Hij worstelt met dit geheim en weet niet hoe hij dit een plek moet geven.

Vragen voor de bespreking:

Wat doet dit verhaal met jou? Zou het anders zijn als het slachtoffer een meisje en de jongerenwerker een man was?

Wat is jouw reactie?

Wat ga je als eerste doen?

Wie schakel je daarbij in?

Welke stappen zijn volgens het protocol nodig en in welke volgorde?

bij-ons-niet-voor' is geen goed preventieplan. Zo kan je als kerkenraad je verantwoordelijkheid niet nemen.

Stappenplan Een veilige kerk

Ga als kerkenraad samen met de vertrouwenspersoon en eventueel een commissie Veilige Kerk aan de slag met de veiligheid in je gemeente. Maak gebruik van het Stappenplan 'Een veilige kerk' dat je vindt op de website van het Meldpunt Misbruik: Meldpuntmisbruik.nl/stappenplan.

Het vraagt moed, lef en liefde van een kerkenraad de verantwoordelijkheid voor een veilige kerk vorm te geven. Bid erom en het zal je gegeven worden. Want zeg nu zelf: Als je ergens veilig zou moeten zijn, dan toch wel in de kerk!

Ineke van Dongen

Ineke van Dongen is sinds 2009 als preventiemedewerker en communicatieadviseur betrokken bij het Meldpunt Misbruik in Kerkelijke Relaties. Zij geeft, samen met collega trainers, trainingen aan vertrouwenspersonen die in de kerken zijn aangesteld. Zij onderhoudt contacten met diverse kerkelijke meldpunten wat geresulteerd heeft in de lancering van de website www.veiligekerk.nl, een initiatief van drie kerkelijke meldpunten.

Haar persoonlijke drijfveer: Als je ergens veilig moet kunnen zijn, dan is dat toch wel in de kerk!

* Namen en situaties zijn niet te linken aan bestaande personen of gebeurtenissen.

Ga naar www.meldpuntmisbruik.nl voor informatie over de aanstelling en toerusting van vertrouwenspersonen. U kunt daar ook terecht voor informatie over het in dit artikel genoemde protocol, de klachtencommissie en het Stappenplan Een veilige kerk.